

ANTON BRUCKNER

4. 9. 1824 - 11. 10. 1896

Osudy a vnější ohlas mimořádného díla bývají leckdy nevyočitatelné. Jen u málokterého z velkých skladatelů muselo procházet přijetí křivkami tak složitého a rozporuplného vývoje, jako tomu bylo v případě symfonické tvorby Antona Brucknera.

Rakouský skladatel a varhaník Anton Bruckner se narodil 4. září 1824 v rodině učitele v hornorakouské vesnici Anfelden. S hudbou přišel do styku právě díky otci, který vedle školních povinností byl i kostelním varhaníkem. Po jeho smrti se stal r. 1837 vokalistou v klášteře sv. Floriana, kde se učil na klavír, varhany a housle, navštěvoval také hodiny hudební teorie. V dalším vzdělání pokračoval na učitelském ústavu v Linci (1840-41).

V letech 1841 -1845 působil jako učitel ve vesnické škole. Později se mu podařilo získat místo varhaníka v dómu v Linci (1856). Navzdory svému vzdělání pociťoval nedostatky v základech techniky a v hudební kompozici, a proto pokračoval v soustavném dalším vzdělávání, v 31 letech odešel studovat harmonii a kontrapunkt do Vídně. Ve snaze získat víc technických zkušeností se v době pobytu v Linci zabýval také orchestrací a studoval horlivě italskou polyfonní školu i mistry německé polyfonie - především J. S. Bacha. Zdokonaloval se ve hře na nástroj, stal se také známým varhaníkem, koncertoval ve Francii a v r. 1871 navštívil Anglii, kde vystupoval v Royal Albert Hall.

Byl váženým pedagogem. Stal se nástupcem svého učitele Simona Sechtera na konzervatoři ve Vídni (1868), současně vyučoval hře na klavír, varhany a hudební teorii. V roce 1875 se stal lektorem vídeňské univerzity, která mu na sklonku života (1891) udělila čestný doktorát.

Rozhodující pro Brucknera bylo setkání s hudbou Richarda Wagnera. V r. 1865 navštívil premiéru Tristana a Isoldy v Mnichově, kde se s Wagnerem také osobně setkal. Wagnerova hudba do silně ovlivnila, takže se stal předmětem útoků vídeňských odpůrců Wagnera, kterým nedokázal ve své prostotě čelit. Jeho vztah k Wagnerovi, blíží se k pochlebování, byl extrémní. Věnování třetí symfonie zní: *„Vynikajícímu excelentnímu Richardu Wagnerovi - nedosažitelnému, světoznámému a vzrušujícímu mistru poezie a hudby s nejhlubší úctou věnováno Antonem Brucknerem“*. O Wagnerovi se nevyjadřoval

jinak než „der Hochselbe“ a jeho nesmírná úcta k němu nabývala anekdotického charakteru - téměř šedesátiletý Bruckner ji vyjadřoval tím, že při návštěvě Bayreuthu neustále nosil přes ruku frak, aby se do něj mohl obléci, kdyby se snad Wagner blížil.

Přesto nepřebíral způsob Wagnerovy kompoziční práce a osobnostně si byli také velmi vzdáleni. Wagner byl sebejistý, povýšený v osobním životě i v uměleckých cílech, obdivovaný, zatímco Bruckner, člověk venkovského původu, jednoduchý, se silnou vírou v Boha byl nejistý, neustále pochybující o svých schopnostech, neschopný zajistit si úctu a respekt. Tento nedostatek sebedůvěry se projevoval mimo jiné i Brucknerovou ochotou opravit zpětně svoje díla podle představ dirigentů nebo vlivných osobností, což nevedlo vždy k jejich zlepšení. Díky tomu má např. 4. symfonie dvě scherza, tři finále a řadu instrumentálních retuší.

Určujícím rysem Brucknerovy osobnosti byla jeho hluboká víra. Víra nebyla pouhým rituálem nebo filozofickým postojem, ale hlubokým duchovním prožitkem. Každý takt hudby, který komponoval, přispíval k větší slávě Boha. Ze zpráv jeho současníků je doloženo, že každou radost v životě přijímal jako dar od Boha a každé neštěstí jako akt božího hněvu. Přes všechnu zakusenou hořkost a životní tíhu měl zásadní víru v pozitivní smysl lidské existence.

Bruckner trpěl také periodickými depresemi a celý jeho osobní život byl poznamenán osobní nespokojeností. Nikdy se neoženil, zůstal starým mládencem, jehož podivínské sklony se s přibývajícím věkem stupňovaly.

Na rozdíl od Wagnera, který směřoval k ideální jednotě dramatu, textu a hudby, zůstal Anton Bruckner stranou hudebního divadla a věnoval se především symfonické hudbě a duchovní tvorbě. Těžiště jeho díla leží v symfonické tvorbě. Základ představuje devět symfonií, pro orchestr napsal *Předehru g moll*. V oblasti duchovní hudby zkomponoval *Te Deum*, tři mše, requiem, moteta a několik menších skladeb.

Každá z devíti Brucknerových symfonií je součástí jeho životopisu. Velkým vzorem mu byl Beethoven, v hudební řeči je výrazný vliv polyfonní práce barokních mistrů německé hudby, především J. S. Bacha. Brucknerovy symfonie jsou mimořádně rozsáhlé skladby plné patosu a složitých konstrukcí, ale proniká jimi zároveň lidově zemitý charakter, někdy dokonce prostý lidový taneční rytmus nebo popěvek. Bruckner vrátil hudbě velikost baroka, s Bachem jej vedle kompoziční práce spojovalo i silné náboženské cítění. Pro Brucknerovy symfonie je charakteristická okázalá originalita i hluboká duchovní kvalita, která přechází až v mysterióznost.

Svoji první symfonii vytvořil až po překročení čtyřicítky. Komponování začal pod silným dojmem ze setkání s hudbou Richarda Wagnera a dokončil ji v r. 1866. *Čtvrtou symfonií* nazval sám autor „*Romantickou*“. Název vzbuzoval zvědavost. Je v ní skryt mimohudební program? Sám skladatel k tomu poznamenal „...ani sám nevím, co jsem si při tom myslel...“ Romantický je spíš celý inspirační okruh, ve kterém se autor pohyboval.

„*Sedmá*“ nakonec založila skladatelovu slávu jako předního symfonika své doby. Po úspěšné premiéře v Lipsku (1884) byla bezprostředně provedena v Mnichově, ve Vídni, v roce 1866 také v Praze, kde ji také patrně poznal Antonín Dvořák. V díle je obsažen celý Bruckner s velikostmi i slabostmi svého symfonického slohu. Monumentálnost obou krajních vět bývá přirovnávána k architektuře „gotické katedrály“.

Pro posluchače zněly Brucknerovy symfonie příliš nově, disproportčně, nesymfonicky. Jejich autor působil v sebevědomé hudební metropoli jako venkovský podivín, hovořící rodným dialektem a šokující až neuvěřitelně dětinskou naivitou. Teprve časem ocenila hudební veřejnost geniálního tvůrce, z jehož hudby vyzařovala úchvatná krása a fascinující řád. V posledním údobí života se dostalo Brucknerovi i ocenění, po kterých po celý život toužil a jichž si velmi cenil - byl jmenován čestným doktorem univerzity a císařem mu byl přidělen byt v Belvederu.

Když se mu začalo zhoršovat zdraví, odešel roku 1891 z vídeňské konzervatoře. O rok později opustil i místo dvorního varhaníka, v roce 1894 se vzdal funkce na univerzitě. Zbývající léta života zasvětil práci na komponování *9. symfonie*, která zůstala nedokončena. Stačil dokončit tři věty a celou symfonii věnoval „milému Pánu Bohu“. Závěrečné Adagio je „zpěvem rozloučení“. Je v něm víra v posmrtný život a vyrovnání. Se životem a smrtí smířený Bruckner šeptá hudbou svoji vřelou modlitbu. Na symfonii pracoval i v den své smrti. Anton Bruckner zemřel 11. října 1896 ve Vídni ve věku 72 let.

Oživení zájmu o Brucknerovu tvorbu začalo zejména po první světové válce. Málokdo ví, že česká Brucknerova společnost vznikla v Litoměřicích.

Poslední symfonie Antona Brucknera vyznívá jako gesto vítězství člověka nad utrpením a smrtí. Nezávisle na proměnách času je Brucknerova hudba velkým poselstvím i dnešnímu posluchači a patří k těm pokladům minulosti, ke kterým se trvale vracíme. Dirigent Lovro von Matačić, jeden z velkých znalců Brucknerovy hudby, řekl: „*Při téhle hudbě je třeba nechat intelekt doma a otevřít dokořán srdce.*“